

En Güzel
Armağan

Video Galeri

Foto Galeri

Köşe Yazarları

ÖMER EĞECİÖĞLÜ

Müzik Tarihinden

J. S. Bach'ın Cezaevinde Geçirdiği Ay

13 Şubat 2022 - 13:15 - Güncelleme: 13 Şubat 2022 -

Bach'ın 1717 yılının Kasım ayında, Weimar dükünün saray orgcusu ve orkestra yönetmeni olarak görev yaptığı sürenin bitiminde bir ay hapiste kaldığını biliyor muydunuz? Bu hapis cezasının sebebi otuz iki yaşındaki Bach'ın, patronu **Dük Wilhelm Ernst**'ten izin almadan başka bir kentte yeni bir işe girmek istemesiydi. Bach'ın bu hareketi Weimar düküne büyük bir hakaret niteliğinde, kabul edilmez bir davranıştı. Besteci küstahlık ve inatçılıkla suçlanarak hüküm giydi ve Weimar'ın en kötü cezaevinde bir hücreye atıldı. 6 Kasım ile 2 Aralık 1717 tarihleri arasında bir aya yakın gün ışığı göremedi.

Saksonya-Weimar Dükü Wilhelm Ernst (1683–1728) ve Johann Sebastian Bach (1685–1750). Soldaki adamı tanıyan herhalde pek bulunmaz ama sağdaki dahi besteciği bilmeyen yoktur. Wilhelm Ernst, 1717'nin sonunda hizmetinde çalışan Bach'ı bir ay hapse atmıştı.

Bach'ın yaşamı

Barok müzik sanatının doruğundaki dahi besteci Johann Sebastian Bach, 21 Mart 1685'te Almanya'nın Thüringen adı verilen bölgesindeki Eisenach kasabasında doğdu. Babası trompetçi Johann Ambrosius Bach aynı zamanda Eisenach dükünün saray müzik yönetmeniydi. Zanaatları müzisyenlik olan Bach ailesi nesiller boyunca Thüringen ve Saksonya'nın çeşitli yerlerine dağılmış olarak orgcu, kasaba çalgıcısı, koro şefliği gibi müzik mesleğindeki üstün başarılarıyla bu bölgede isim yapmışlardı.

Genç Johann Sebastian babasından keman ve klavsen çalmayı öğrendi. Yine müzisyen olan amcasından da org dersleri aldı. Okulda Latince, Almanca öğrendi ve zamanın eğitiminin bir parçası olarak kutsal metinler üzerinde çalıştı. Ayrıca okulun diğer çocuklarıyla beraber yerel kilisenin korosunda söyledi. Çocukluğunda güzel soprano sesiyle tanınıyordu.

Daha dokuz yaşındayken annesini kaybetti. Ardından bir sene içinde de babası öldü. Küçük Johann Sebastian yakın bir köyde orgcu olarak hayatını sürdüren ağabeyi **Johann Christoph**'un evine yerleşti. Dört dörtlük bir müzik hocası olan Christoph'tan aldığı derslerle org ve klavsende iyice ustalaştı.

18. yüzyılın ilk yarısında Almanya dört bir tarafa serpiştirilmiş küçük prensliklerden (dükalıklardan) oluşuyordu. Bunları yöneten dükler toprak sahibi, zengin, idare ettikleri bölgelerde hakimiyetleri mutlak asilzadelerdi. 1703 yılında on sekiz yaşındaki Johann Sebastian Thüringen'deki Weimar şehrinde, Weimar dükü Wilhelm Ernst'in kardeşi ve Weimar'ın eş dükü III. Johann Ernst'in oda orkestrasında kemancı olarak iş buldu. Bu işte kağıt üzerindeki ünvanı sadece "uşak" dı. Weimar'da bir seneye yakın bir süre kaldıktan sonra 1703-1707 yılları arası Arnstadt'da yaşadı. Arnstadt'tan sonra da bir başka küçük Thüringen kenti olan Mühlhausen'de orgcu olarak çalıştı.

Johann Sebastian Bach'ın doğduğu kent Eisenach'taki heykeli.

Weimar

1708 yılında 23 yaşındaki Bach Mühlhausen'den tekrar Weimar'a geldi. Weimar dükü Ernst Wilhelm ona 22 kişilik orkestrasında kemancı ve buna ek olarak saray orgcusu olarak görev teklif etmişti. Weimar o yıllarda sadece 5000 nüfuslu küçük bir kasabaydı. Merkezi olduğu prenslik müzikten hoşlanan iki dük tarafından yönetiliyordu: "Wilhelmsburg" kalesinde ikamet eden Wilhelm Ernst ve "Rote Schloß" ta (Kırmızı Kale) yaşayan yeğeni Ernst Augustus. Bach 1703 de Weimar'a ilk kez geldiğinde Ernst Augustus'un babası III. Johann Ernst'in orkestrasında çalışmıştı. Johann 1707'de ölünce yerine Ernst Augustus geçti ve amcası Wilhelm Ernst ile birlikte Saksonya-Weimar'ın eş prensi oldu. Ancak gerçek idare amcasının elinde olduğu için bu ünvanının pek geçerliliği yoktu.

Koyu Katolik olan Wilhelm zamanının en seçkin ve kültürlü soylularından birisiydi. Kilise müziğine düşkündü ve bu tarzdaki eserleri teşvik ediyordu. Bunun yanısıra ölen dük Johann gibi oğlu Ernst Augustus da seküler müziğe meraklıydı. Bu nedenle Bach çoğu kilise müziği olmak üzere her iki müzik tarzında da eserler üretti.

Weimar yılları, Bach'ın yapıtlarına yön veren ve ustalık döneminin başlangıcı kabul edilen zamandır. Bach, burada çeşitli tarzların etkisinde kalarak onlardan ilham aldı. Özellikle İtalyan tarzını yoğun bir şekilde inceledi.

Bach'ın çocuklarından altısı, sanatçı Weimar'da saray orgcusu olarak çalıştığı bu ikinci Weimar döneminde doğdu. Bunların arasında iki ünlü müzisyen oğlu da bulunuyordu: **Wilhelm Friedemann Bach** (1710), ve **Carl Philipp Emanuel Bach** (1714).

Saksonya-Weimar dükü Wilhelm Ernst'in Weimar sarayı "Wilhelmsburg"un 1730'daki görünüşü.

Bach, Weimar'a gelişinden altı yıl sonra, 1714'te "Konzertmeister" olarak saray orkestrasının başına getirildi. Bu görevde kaldığı süre içinde otuzdan fazla kantat besteledi. Ayrıca bestecinin sevilen keman ve klavsen eserlerinin çoğu da Weimar'da bestelendi. Solo klavsen için bir çok eser (örneğin *Kromatik Fantezi ve Füg*), *Brandenburg Konçertoları*'nın ilk versiyonları ve solo keman için devrim niteliğindeki partitalarının bazı bölümleri (örneğin Re minör partita'dan ünlü *Chaconne*) bestecinin ikinci Weimar döneminin ürünleridir. Ayrıca Bach bu dönemde org için yazdığı çok sayıda eserle ve virtüözlüğüyle en büyük Alman orgcuları arasına girdi.

Dresden'e yaptığı bir ziyaret sırasında Avrupa'nın ustalarından kabul edilen konuk Fransız orgcu **Louis Marchand** ile bir org icrası yarışmasına girmeye davet edildi. Ancak belirlenen günün sabahı Marchand, apar topar Paris'e geri dönerek yarışmaya katılmadı. Böylece Bach, toplanmış seyirciler ve hakemler önünde görkemli bir solo performans sergileyerek kendisini günün en iyi orgcusu olarak kabul ettirdi.

Ancak Bach Weimar'daki bir numaralı müzisyen değildi; hatta iki numara bile değildi. Onun üstünde saray baş müzisyeni "Kapellmeister" ve yardımcı Kapellmeister bulunuyordu. Kapellmeister makamı barok çağda bir müzisyene verilen en yüksek mevkiydi. Weimar'da bu iki pozisyon **Samuel Drese** ve oğlu **Wilhelm Drese**'ye aitti.

Bach Konzertmeister pozisyonuna geldikten sonra yavaş yavaş sarayın müzik yönetmeni yaşlı Drese'nin görevlerini devralmaya başladı. Samuel Drese 1716'nın sonunda ölünce yeteneği ve başarıları göz önüne alınarak Bach'ın terfi ettirilip Drese'nin yerine Kapellmeister yapılması gerekiyordu. Ancak Weimar dükü bu pozisyonu gizlice zamanın ünlü müzisyenlerinden **Georg Philipp Telemann**'a teklif etti. Telemann Bach'ın arkadaşı olduğundan Bach'ın bundan hemen haberi oldu. Bach durumunu izah etmek amacıyla prensi görmek istediye de huzura kabul edilmedi. Telemann Weimar'a gelmeyi kabul etmeyince pozisyon Wilhelm Drese'ye verildi.

Bach hakettiği pozisyona terfi ettirilmediği gibi hiç haz etmediği, müzisyen olarak saygı duymadığı bir insanın emrinde çalışmak zorunda bırakılmıştı.

Bu yıllarda Weimar dükleri Wilhelm Ernst ile Ernst Augustus arasındaki geçimsizlik iyice artmıştı. Wilhelm yeğenine ceza vermek amacıyla ortaklaşa kullandıkları saray orkestrasından faydalanmasını kısıtlamıştı. Dükün müzisyenleri ile yeğenin müzisyenlerinin arkadaşlık etmesi de yasaklandı. Dük yeğenin kaldığı sarayın aydınlatılması için gerekli mumlara bile azalttı. Haliyle bu durum saray müzisyenlerinin moralini çok bozdu.

Bu gelişmeler Bach için bardağı taşıran son damlalar oldu ve yeni bir iş aramaya başladı.

Johann Sebastian Bach 35 yaşında.

Köthen'de iş teklifi

Weimar'ın eş prensi genç Ernst Augustus, 1716'nın başında Saksonya-Anhalt eyaletindeki Anhalt-Köthen prensi **Leopold**'un kız kardeşi ile evlenmişti. Leopold'un Bach'la bu nikah töreninde tanıştığı ve Dresden yarışmasına gitmeden önce, prensin Bach'a Köthen'de çalışması için bir avans verdiği düşünülüyor. Bach, yarışmadan sonra Weimar'a geri döndüğünde müzik aşığı olan Leopold ona sarayında Kapellmeister'lik teklif etti. Sanatçının alacağı para Weimar'da kazandığından çok daha fazlaydı. Bach, bu cömert teklifi hiç düşünmeden ve patronuna danışmadan hemen kabul etti ve 5 Ağustos 1717 günü Köthen'e Kapellmeister olarak atanmasını öngören kontratı imzaladı.

Bach Köthen teklifini kabul ettiği tarihte hala Weimar dükü Wilhelm Ernst'in hizmetinde çalışıyordu. Bach'ın bu hareketiyle günün koşullarının gerektirdiği sorumluluğunu, yerini, pozisyonunu unutmuş veya dikkate almamış olduğu anlaşılıyor. Bu tarihlerde Bach'ın dük Wilhelm'in emrinde çalışırken başka bir şehirde bir sözleşme imzalaması ve sonra da izin almadan şehirden ayrılması düşünülemezdi. 1717'de Bach gibi, "uşak" statüsünde olan işçi sınıfına ait kişilerin, soylu efendilerine işlerinden ayrıldıklarını bildirme küstahlığını yapması mümkün değildi. Bach Weimar'taki işe nasıl Wilhelm Ernst'ün arzusu üzerine getirilmişse, yine prens tarafından işinden uzaklaştırılacaktı .

Prens Ernst, dik kafalı (halsstarrig) sözleriyle nitelendirdiği Bach'a bir ders vermek istedi ve besteciyi herhangi bir mahkeme olmaksızın 6 Kasım 1717 tarihinde hapse attırdı.

Bach cezaevinde

6 Kasım ile 2 Aralık 1717 tarihleri arası Bach Weimar'da hapis yattı. Saray tutanaklarında belirtildiğine göre,

"Eski (quondam) Konzertmeister ve saray orgcusu Bach, derhal istifa etmekte aşırı ısrarlı ve bu konuda inatçı olması nedeniyle (halbstarrigen Bezeugung und erzwingenden dimission) 2 Aralık'a kadar "LandRichter-Stube"de (yerel yargıcın cezaevi) tutuklu kaldı. 2 Aralık'ta Dük Wilhelm Ernst'in hizmetinden ayrılmasına küstah davranışı nedeniyle kovulduğu notu düşülerek izin verildi ve serbest bırakıldı."

Bach'ın bir ay geçirdiği cezaevi LandRichter-Stube, şehirdeki üç hapishanenin en kötü olanıydı. Bach'ın hapiste yattığı yerin Weimar kalesinin Bastille grubu adını taşıyan, bekçi evi ve hizmetçi konutlarından oluşan köşesinde yer alan kulesindeki bir hücre olduğu sanılıyor. Bu kule, kalenin yüzyıllar boyu atlattığı çok sayıda yangında yok olmadan günümüze gelebilmiş köşelerinden biridir.

Weimar kalesinin Bastille adı verilen köşesinde hizmetçi konutları ve kule. J. S. Bach'ın hapiste yattığı yerin bu kulede bir hücre olduğu sanılıyor. Bach 6 Kasım'dan 2 Aralık 1717'ye kadar hapiste kalmıştı.

BBC Music Magazine'in yazdığına göre Bach'ın tutuklanmasına ve hapsedilmesine yol açan olay Weimar'da saray müzisyenleri için kötü günlerin sadece başlangıcıydı. Birkaç yıl sonra Dük Wilhelm'in halefi hizmetindeki bir kornocunun istifa isteğiyle uğraşmak zorunda kaldığında, talihsiz müzisyeni 100 kırbaç ve hapis cezasına çarptırdı. Zavallı adam hapisten kaçarken yakalandı ve asıldı.

Hapiste yazılan eserler üzerine

Bach'ın hapis yattığı hücrenin gerçekte neye benzediği hakkında fazla bir şey bilinmiyor ama Weimar'ın en kötü cezaevinde kaldığı sırada yanında müzik aletleri bulunmasına izin verildiğini düşünmüyoruz.

Johann Sebastian Bach (Elias Gottlob Haussmann, 1748, Bach-Archiv Leipzig).

Bazı müzikologlar bu dört haftalık bu zorunlu dinlenme sırasında Bach'ın zamanını verimli bir şekilde kullandığını, daha sonra *Orgelbüchlein* (Küçük Org Kitabı) olarak yayınlanan org için bir dizi organ koral prelüdlere bestelediğini ve belki de *Wohltemperiertes Klavier* dizisinin ilk bölümüne başladığı düşünülmektedirler. Ne var ki müzik tarihçileri bu konuda hemfikir değil. Araştırmacı Walter Emery'e göre *Orgelbüchlein* ve *Wohltemperiertes Klavier* Weimar'da değil muhtemelen Köthen'de yazılmıştır. Kesinlikle bilinen Bach'ın başlangıçta *Orgelbüchlein*'in 164 koralden oluşmasını planladığı ancak bunlardan 46 sını bitirdikten sonra projeyi rafa kaldırdığıdır.

Bach'ın Leipzig'deki öğrencilerinden **Heinrich Nikolaus**'un oğlu müzisyen **Ernst Ludwig Gerber**, *Wohltemperiertes Klavier*'in bazı bölümlerinin Bach'ın "sıkıldığı, depresyonda ve enstrümanlı olduğu zamanlarda" yazıldığını söylemektedir. Bu zamanlar bestecinin cezaevinde kaldığı haftalara denk gelmiş olabilir. En karmaşık kontrpuanları kafasında canlandırıp daha sonra kağıt üzerine geçirebildiğini düşünmek, elbette ki Bach'ı bir insan ve bir besteci olarak çok ilginç kılıyor.

Köthen

Bach hapisten çıktıktan sonra Weimar'dan hemen ayrılmadı çünkü altı kişilik ailesini taşımak durumundaydı.

J. S. Bach'ın Weimar'daki cezaevi günlerinden sonraki patronu Anhalt-Köthen prensi Leopold (1694-1728). Leopold bugün 1717-1723 arası Köthen'de J. S. Bach'ın patronu olduğu için hatırlanıyor.

Yeni patronu Anhalt-Köthen'in yirmi beş yaşındaki genç prensi Leopold Kalvinist'ti. Kalvinistler Lutheran litürjisinin görkeminden hazzetmediklerinden Bach Köthen'de kilise müziğinden çok enstrümantal müzik ve seküler vokal müzik tarzlarına odaklandı. Leopold müziğe düşküncü ve kendi oda orkestrasında keman çalıyordu. Bach'ın prensin yetenekleri üzerine "müzik hakkında bir fikri var" sözlerini kullanması bile büyük iltifat sayılmaktadır.

1728'de genç yaşta ölen Leopold günümüzde 1717-1723 yılları arası J. S. Bach'ı hizmetinde tutması nedeniyle hatırlanmaktadır.

Bach, Köthen'de çabuk yükseldi, Kapellmeister ve Kammermusikdirektor (saray müzik yönetmeni) ünvanını aldı. Yönettiği orkestrada 17 profesyonel müzisyen vardı. Köthen'deki altı yıl çok verimli geçti. Bestecinin Köthen yapıtlarının büyük bir kısmı oda müziğinin çeşitli biçimlerinden özellikle klavsen için enstrümantal eserler oluşur. *Brandenburg Konçertoları* burada son hallerini aldılar. *Wohltemperiertes Klavier*'in ilk bölümü, *Notenbüchlein* ve solo keman için eserleri de aralarında olmak üzere Bach'ın seküler yapıtlarının önemli bir bölümü Köthen'deki yıllarında besteledi.

Leipzig

Dükalığın yaşadığı mali sıkıntılar ve Leopold'un eşinin müzikten hoşlanmaması nedenleriyle Köthen'deki yaşamı gittikçe zorlaşan Bach 22 Mayıs 1723'te Leipzig'e taşındı ve hayatının geri kalan 27 yılını bu şehirde geçirdi. O zamanlar Leipzig Avrupa'nın önemli bir ticaret merkezi, bir üniversite şehri, ve Alman kültürel yaşamının önde gelen merkezlerinden biriydi. Bach Leipzig'de Aziz Thomas Kilisesi'nin Koro Şefi ve Müzik Direktörüyüdü. Hayatının bu son evresinde *Si minör Missa*, *Kanonik Varyasyonlar*, *Goldberg Varyasyonları*, *Müzikal Sunu* ve *Füg Sanatı* gibi büyük eserlerini besteledi. 28 Temmuz 1750 tarihinde altmış beş yaşında öldü.

300 sene sonra Bach'ın aklanması

Bach'ın 1708-1717 yılları arası yaşadığı Weimar'dan sabıkalı olarak ayrıldığını biliyoruz. Bestecinin 1717 sonunda Weimar'da cezaevine atılarak utanç verici bir duruma düşmesi, bir ay hapiste yattıktan sonra serbest bırakılması, müzikseverler için Bach'ın değil ama Weimar'ın adını neredeyse 300 yıl lekeleyen bir durum oluşturmuştu.

J. S. Bach'a 2008'de, Weimar'a gelişinden 300 yıl sonra verilen Af Belgesi.

Bach'ın Weimar'da kaybettiği itibarının kendisine sembolik de olsa geri verilmesi 2008 yılında Weimar'a gelişinin 300. yıldönümü dolayısıyla yapılan etkinliklerinin bir parçası olarak gerçekleştirildi. Bach'ın 1717'de işlediği "suç" affedildi ve sicili sembolik olarak temizlendi. Bu belgenin altına imza atanlar da zamanın Weimar dükü Wilhelm Ernst'in soyundan gelen **Saksonya Prensi Michael** ve Bach'ın Köthen'deki işvereni Prens Leopold'un soyundan gelen **Prens Eduard** oldu. Bu Af Belgesi ile hem Bach'ın sicili temizleniyor, hem de iki prenslik yine sembolik olarak barışmış oluyordu.

Bach'ın yaşadığı son üç kent: Weimar (1708-1717), Anhalt-Köthen (1717-1723), Leipzig (1723-1750).

Bach'ı hapse atan dükün soyundan gelen Prens Michael'in 2008 yılında "Eğer Saksonya-Weimar Dükü Wilhelm Ernst'ün yerinde siz olsaydınız Bach işinden ayrılmak istediğini belirttiğinde ne yapardınız?" sorusuna verdiği cevap şöyle:

"Weimar'da kalmasını, şöhret, şeref ve zenginlik içinde bu kenti artistik çalışmalarının daimi merkezi yapmasını isterdim. Ayrıca çocuklarımla arasında yetenekli olanlara ders vermesini isterdim. Kendisine bir de asalet ünvanı verirdim."

Prensin imzaladığı Af Belgesi (Rehabilitation) Thüringen eyalet arşivinde saklanıyor.

Ömer Eğecioğlu

Santa Barbara, CA, ABD

omer@cs.ucsb.edu

Kaynakça

Bach in Thüringen Magazine (Discover Bach in Thuringia).

BBC Music Magazine, 14 Eylül, 2020.

Malcolm Boyd, *Oxford Composer Companion: J.S. Bach*, Oxford University Press, 1999.

Klaus Eidam, *The True Life of Johann Sebastian Bach*, Basic Books, NY, 2001.

Walter Emery, "The Date of the Orgelbüchlein," *The Musical Times*, Cilt 81, No. 1172, 1940, s. 403-405.

Karl Geiringer, *Johann Sebastian Bach: The Culmination of An Era*, Oxford University Press, 1966.

Christoph Wolff, *Bach: Essays on His Life and Music*, Harvard University Press, 1991.

Christoph Wolff, *The New Bach Reader: A Life of Johann Sebastian Bach in Letters and Documents*,

Norton, NY, 1999.

Christoph Wolff, *Johann Sebastian Bach, The Learned Musician*, Oxford University Press, 2001.

(Bu yazının ilk versiyonu: AKOB, Akdeniz Opera ve Bale Kulübü Kültür-Sanat Dergisi, No. 64-65, 2022)